

نجیبه هنرور

(عضو هیئت علمی - واحد خوی)

تحلیل نقش دروس عمومی ادبیات فارسی در پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان

چکیده:

در تحقق اهداف آموزشی زبان و توسعه مهارت‌های ادبی مانند علاقه و انگیزه افراد، نقش استاد و مدرس ادبیات، میزان آموزش و ساعات اختصاصی به مطالعه و یادگیری ادبیات، محتوای دروس ادبیات و توانایی‌های فردی و جنسیتی دخالت دارند. مقاله زیر یک طرح پژوهشی است که در سال ۱۳۸۴ در دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوی برای بررسی و تعیین جایگاه دروس عمومی ادبیات فارسی و نقش آنها در پرورش مهارت‌های ادبی اجراء شده است که اهم موارد و یافته‌های آن جهت اطلاع علاقمندان ارائه می‌شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

کلمات کلیدی:

ادبیات فارسی، مهارت‌های ادبی، استاد ادبیات، محتوای دروس

بررسی و تحلیل نقش دروس عمومی ادبیات فارسی در پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوی و ارائه راهکارهای عملی و علمی

مقاله زیر خلاصه تحقیقی است که در سال ۱۳۸۴ در دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوی برای بررسی و تعیین جایگاه دروس عمومی ادبیات فارسی و نقش آنها در پرورش مهارت‌های ادبی اجرا شد که اهم موارد و یافته‌های آن جهت اطلاع علاقمندان به شرح ذیل ارائه می‌شود.

بیان مسأله و اهمیت آن

آدمی طالب زیبایی است و زیبایی رادوست دارد و از دیدن چهره زیبا، منظره زیبا لذت می‌برد. متن و کلام نیز هرچقدر زیبا و دلنشین باشد به دل می‌نشیند و گویند هرچه از دل برآید بردل نشیند. سخن اگر فصیح و بلیغ باشد نکات دستوری و آرایه‌های ادبی در آن رعایت شود بردل مخاطب می‌نشیند و رعایت این نکات مستلزم آشنایی با فنون و صناعات ادبی و دستور زبان است. این امر نیز مستلزم آموزش است و آموزش هم باید با برنامه‌ریزی دقیق و اصولی انجام پذیرد تا به هدف نهایی برسد. پرورش مهارت‌های ادبی به عبارت دیگر مهارت‌های ارتباطی (نوشتن، گفتن، خواندن، شنیدن) اگر به شکل منظم و مطابق با اصول به افراد آموزش داده شود می‌توان در تحقق این مهارت‌ها در جامعه به ویژه جامعه آموزشی کشور نقش اساسی داشته باشد از طرف دیگر زبان فارسی به عنوان آئینه فرهنگ اسلام در ایران همواره مدنظر عام و خاص قرار گرفته و می‌گیرد. زبان عنصر اساسی انتقال مفاهیم است و در همه حوزه‌های علوم، اعم از علوم قدیم و جدید و علوم پایه، علوم انسانی و آنچه امروز به عنوان فن آوری شمرده می‌شود. علاوه بر آن عامل اساسی برقراری ارتباط بین انسانها، چه در روابط عادی روزمره و چه در سطح عالی روابط یعنی انسان با خودش، رابطه انسان با جامعه، رابطه انسان با طبیعت و نهایتاً رابطه انسان با خالق هستی و انتقال دهنده خواسته‌ها، فطرت، مطالب و مفاهیمی است که انسان برای ادامه

زندگی و به منظور برقراری ارتباط با فرد و بیرون از خود به آن نیازمند است و بدون آن معنی زندگی اجتماعی و مدنی تحقق یافتنی نخواهد بود.

در تحقق اهداف آموزشی زبان و توسعه مهارت های ادبی مانند علاقه و انگیزه افراد، نقش استاد و مدرس ادبیات، میزان آموزش و ساعات اختصاصی به مطالعه و یادگیری ادبیات، محتوای دروس ادبیات، توانایی های فردی و جنسیتی دخالت دارند که این تحقیق پاسخگویی و آزمایش تأثیرات عوامل ذکر شده در بالا پرداخته است.

اهداف تحقیق

هدف کلی تحقیق عبارت است از پی بردن به نقش آموزش دروس فارسی در پرورش مهارت های ادبی خصوصاً مهارتهایی مانند (گفتن، خواندن، نوشتن، گوش دادن) این تحقیق اهداف جزئی زیر را نیز شامل می شود.

اهداف جزئی:

- کشف عوامل مؤثر در شیوه های صحیح ایجاد برقراری ارتباط
- پی بردن به میزان آشنایی دانشجویان با مهارت های ادبی (سبک و شیوه های نگارش، شیوه های صحیح خواندن)
- پی بردن به نقش دروس ادبیات و استاد در ایجاد و پرورش مهارت های ادبی.
- پی بردن به به تأثیر علاقه و انگیزش در ایجاد مهارت های ادبی دانشجویان.
- پی بردن به تفاوت های جنسیتی و تأثیر آن در یادگیری مهارت های ادبی.

فرضیه های تحقیق:

- آموزش ادبیات فارسی در ایجاد مهارت ارتباطی دانشجویان مؤثر است.
- بین میزان آموزش زبان و ادبیات فارسی و رشد مهارت های ادبی دانشجویان رابطه وجود دارد.

- بین توانایی دانشجویان دختر و پسر در بروز مهارت ادبی (گفتمن و نوشتن) تفاوت وجود دارد.

- علاقه دانشجویان به درس ادبیات در پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان مؤثر است.

- نحوه تدریس استاد دروس ادبیات در پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان مؤثر است.

- محتوای دروس ادبیات فارسی در پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان مؤثر است.

- بین مطالعه دروس ادبیات دانشجویان و رشد مهارت‌های ادبی رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

با توجه به اهداف تحقیق و ماهیت موضوع تحقیق برای اجرای این پروژه از روش

تحقیق زمینه‌یابی (روش میدانی) استفاده شده است.

روش جمع‌آوری اطلاعات:

برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته که شامل ۲۹ سوال بر مبنای

مقیاس لیکرت می‌باشد استفاده شده بطوری که پرسشنامه بعد از محاسبه اعتبار و روایی

و اعمال نظر داوران به مرحله اجرا گذاشته شده است اعتبار پرسشنامه تحقیق با استفاده از

آلفای کرانباخ محاسبه و مقدار آن ۰/۹۱ برآورد گردید و روایی تحقیق با استفاده از میانگین

نظرات داوران با توجه به روش p نسبت محاسبه و مقدار آن ۳/۸۵ می‌باشد که هر دو

رقم نشان دهنده وجود اعتبار و روایی در اجرای تحقیق می‌باشد.

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات ابتدا از آمار توصیفی برای استخراج میانگین ها و نمودار متغیر های تحقیق و سپس از آزمون های t و p X مجذور کای برای تحلیل فرضیه های تحقیق استفاده شده است.

جامعه آماری و روش نمونه گیری و حجم نمونه

جامعه آماری تحقیق حاضر در حدود ۴۹۷۵ نفر می باشد که برای تعیین روش نمونه گیری با توجه به تعدد رشته ها و تعداد افراد هر رشته از روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای استفاده شده و برای برآورد حجم نمونه با در نظر گرفتن $a = 0/01$ (آلفا) از فرمول زیر استفاده شده که مقدار آن تقریباً ۴۰۰ نفر محاسبه گردید.

$$n = \frac{n}{1 + ne^2}$$

$$n = \frac{4975}{4975 + (4975 \times 0/01)} = \frac{4975}{12/44} = 399/9 \quad 400$$

آزمون فرضیه های تحقیق

فرضیه اول تحقیق: آموزش ادبیات فارسی در ایجاد مهارت های ارتباطی دانشجویان مؤثر است.

برای تحلیل این فرضیه از آزمون p نسبت به شرح جدول زیر استفاده گردیده است

جدول ۱: شاخصهای آماری فرضیه ۱

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
ارتباطی	335	14.4716	4.38133	4.00	57.00

جدول ۲: تجزیه و تحلیل آزمون نسبت فرضیه ۱

Binomial Test

	Category	N	Observed Prop.	Test Prop.	Asymp. Sig. (2-tailed)
ارتباطی	Group 1 ≤ 12.5	102	.30	.50	.000 ^a
	Group 2 > 12.5	233	.70		
Total		335	1.00		

a. Based on Z Approximation.

تفسیر نتایج حاصله از تحلیل های آماری آزمون p نسبت نشان دهنده وجود رابطه معنی دار در سطح ۰/۰۱ می باشد یعنی با ۹۹ درصد اطمینان می توان گفت که ادبیات فارسی در ایجاد مهارت‌های ارتباطی دانشجویان مؤثر است.

فرضیه ۲: از نظر دانشجویان بین میزان آموزش زبان و ادبیات فارسی و رشد مهارت‌های ادبی دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول ۳: شاخصهای آماری فرضیه ۲

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
ادبی	336	17.4821	4.31446	5.00	25.00

جدول ۴: تجزیه و تحلیل آزمون نسبت فرضیه ۲

Binomial Test

	Category	N	Observed Prop.	Test Prop.	Asymp. Sig. (2-tailed)
ادبی	Group 1 ≤ 15	110	.33	.50	.000 ^a
	Group 2 > 15	226	.67		
Total		336	1.00		

a. Based on Z Approximation.

تحلیلهای آماری اجرا شده آزمون p نسبت در مورد فرضیه شماره ۲ نشان دهنده وجود رابطه معنی دار بین میزان آموزش زبان و ادبیات فارسی و رشد مهارت‌های ادبی دانشجویان می باشد یعنی با ۰/۹۹ اطمینان می توان گفت که میزان آموزش زبان فارسی در رشد مهارت‌های ادبی دانشجویان مؤثر می باشد.

فرضیه ۳: بین توانایی دانشجویان دختر و پسر در بروز مهارت ادبی (گفتن و نوشتن) تفاوت وجود دارد.

جدول ۵: شاخصهای آمار توصیفی فرضیه ۳

Group Statistics

جنسیت	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
پسر نمره نهایی فارسی پیش دانشگاهی	85	15.7529	2.90819	.31544
دختر	86	17.0349	3.77534	.40711

جدول ۶: تجزیه و تحلیل آزمون t فرضیه ۳

Independent Samples Test

		نمره نهایی فارسی پیش دانشگاهی	
		Equal variances assumed	Equal variances not assumed
Levene's Test for Equality of Variances	F	.140	
	Sig.	.709	
t-test for Equality of Means	t	-2.485	-2.489
	df	189	159.518
	Sig. (2-tailed)	.014	.014
	Mean Difference	-1.2819	-1.2819
	Std. Error Difference	.51578	.51501
	95% Confidence Interval of the Difference	Lower Upper	-2.30015 -.26373

نتایج تحلیلهای آماری اجرا شده آزمون (t-test) در مورد فرضیه فوق نشان دهنده وجود رابطه معنی دار بین توانایی های ادبی دانشجویان دختر و پسر می باشد. آزمون اجرا شده برای تحلیل این فرضیه (t-test) نشان می دهد که توانایی مهارت های ادبی دانشجویان دختر بیشتر از تواناییهای پسران می باشد. این تفاوت در سطح ۰۰۵٪ معنی دار می باشد.

فرضیه ۴: به نظر دانشجویان بین علاقه دانشجویان به درس ادبیات و پرورش مهارت‌های ادبی رابطه وجود دارد.

جدول ۷ شاخصهای آمار توصیفی فرضیه ۴

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
نمره نهایی فارسی پیش دانشگاهی	16.3977	3.42328	171
میزان علاقه	24.8448	4.79768	335

جدول ۸: تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی فرضیه ۴

Correlations

	نمره نهایی فارسی پیش دانشگاهی	میزان علاقه
نمره نهایی فارسی پیش دانشگاهی	1	.155*
Pearson Correlation		
Sig. (2-tailed)		.043
N	171	171
میزان علاقه	.155*	1
Pearson Correlation		
Sig. (2-tailed)	.043	
N	171	335

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

آزمون اجرا شده در مورد فرضیه شماره ۴ و تحلیلهای آماری بدسا آمده نشان می دهد که رابطه معنی داری بین میزان علاقه و نمرات نهایی دانشجویان در درس فارسی پیش

دانشگاهی وجود دارد. یعنی هر قدر علاقه دانشجوی به درس ادبیات بیشتر باشد به همان اندازه مهارت‌های ادبی در او بیشتر پرورش می‌یابد. به عبارت دیگر بین علاقه دانشجوی به ادبیات و میزان پرورش مهارت ادبی همبستگی وجود دارد و این همبستگی در سطح ۰۵٪ معنی دار است

فرضیه ۵: نحوه تدریس استاد در س ادبیات در پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان مؤثر است.

جدول ۹: شاخصهای آماری فرضیه ۵

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
نحوه تدریس استاد درس ادبیات	335	21.5851	3.25159	10.00	38.00

جدول ۱۰: تجزیه و تحلیل آزمون نسبت فرضیه ۵

Binomial Test

	Category	N	Observed Prcp.	Test Prop.	Asymp. Sig. (2-tailed)
نحوه تدریس استاد درس ادبیات	Group 1	<= 15	13	.04	.50
	Group 2	> 15	322	.96	
	Total		335	1.00	

a. Based on Z Approximation.

تحلیل‌های آماری اجرا شده آزمون p نسبت در مورد فرضیه شماره ۵ نشان دهنده وجود رابطه معنی دار بین روش تدریس استاد و پرورش مهارت‌های ادبی است یعنی با ۹۹٪ اطمینان می‌توان گفت که روش تدریس استاد ادبیات فارسی و چگونگی آن در پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان مؤثر می‌باشد.

فرضیه ۶: محتوای دروس ادبیات فارسی در پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان مؤثر است.

جدول ۱۱: شاخصهای آمار توصیفی فرضیه ۶

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
محتوای دروس ادبیات فارسی	335	19.3194	3.38844	10.00	25.00

جدول ۱۲: تجزیه و تحلیل آزمون نسبت فرضیه ۶

Binomial Test

	Category	N	Observed Prop.	Test Prop.	Asymp. Sig. (2-tailed)
محتوای دروس ادبیات فارسی	Group 1 <= 15	44	.13	.50	.000 ^a
	Group 2 > 15	291	.87		
	Total	335	1.00		

a. Based on Z Approximation.

تحلیل‌های آماری بدست آمده از نتایج آزمون p نسبت نشان دهنده وجود رابطه معنی دار بین محتوای دروس ادبیات و چگونگی ایجاد مهارت‌های ادبی می باشد. یعنی با ۹۹٪ اطمینان می توان گفت که محتوای دروس ادبیات فارسی در پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان مؤثر می باشد.

فرضیه ۷: بین مطالعه دروس ادبیات دانشجویان و رشد مهارت‌های ادبی رابطه وجود دارد.

جدول ۱۳: فراوانی و درصد متغیرهای فرضیه ۷

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
مقدار مطالعه کتب فارسی به ساعت * رشد مهارت های ادبی	230	68.5%	106	31.5%	336	100.0%

جدول ۱۴: فراوانیهای مشاهده شده سطوح متغیرهای فرضیه ۷

Crosstabulation مقدار مطالعه کتب فارسی به ساعت * رشد مهارت های ادبی

Count		رشد مهارت های ادبی		Total
		رشد بیشتر	رشد کمتر	
مقدار مطالعه اصلا		92	7	99
کتب فارسی بین ۲ الی ۶ ساعت		118	6	124
به ساعت بیش از ۶ ساعت		4	3	7
Total		214	16	230

جدول ۱۵: تجزیه و تحلیل آزمون مجذور کای فرضیه ۷

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14.800 ^a	2	.001
N of Valid Cases	230		

a. 1 cells (16.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .49.

تحلیلهای آماری اجرا شده با استفاده از آزمون مجذور کای در مورد فرضیه فوق نشان دهنده وجود رابطه بین میزان مطالعه دانشجویان و چگونگی رشد مهارتهای ادبی می باشد یعنی با ۹۹٪ اطمینان می توان گفت که مطالعه دروس ادبیات و کتابهای ادبی در پرورش مهارتهای ادبی دانشجویان مؤثر می باشد.

یافته های تحقیق :

تحقیق حاضر هفت فرضیه دارد که نتایج هر یک بعد از تجزیه و تحلیل های آماری به شرح ذیل می باشد.

فرضیه اول تحقیق در مورد تأثیر آموزش ادبیات فارسی در ایجاد مهارت ارتباطی دانشجویان می باشد که آزمونهای آماری اجرا شده نشانگر تأیید فرضیه اول تحقیق می

باشد. تحقیقات قبلی انجام شده از جمله تحقیق آقای یوسف کریمی (۱۳۷۹)، مسعود تاکی (۱۳۷۹) بیانگر تأثیر آموزش ادبیات فارسی در ایجاد مهارت‌های ارتباطی می باشد.

فرضیه دوم تحقیق در مورد بررسی رابطه بین میزان آموزش زبان و ادبیات فارسی و رشد مهارت‌های ادبی دانشجویان می باشد که نتایج تحلیل‌های آماری نشانگر وجود رابطه بین میزان آموزش زبان و رشد مهارت‌های ادبی است که تحقیقات قبلی انجام شده و پیشینه نظری موجود بیانگر چنین رابطه‌ای می باشد (اسفندیاری، ۱۳۷۹) (مالوانی، ۱۳۷۹)

فرضیه سوم تحقیق در مورد بررسی وجود تفاوت بین توانایی‌های ادبی دانشجویان دختر و پسر می باشد که تحلیل‌های آماری اجرا شده در مورد این فرضیه بیانگر وجود تفاوت معنی دار یعنی توانایی‌های ادبی دانشجویان دختر و پسر می باشد که به نتایج انجام شده در این رابطه می توان به نتایج تحقیقات (شکلثونف، ۱۳۷۱) و (آقازاده، ۱۳۸۰۹) که در این راستا می باشد اشاره نمود.

فرضیه چهارم تحقیق در مورد بررسی نظرات دانشجویان در مورد تأثیر علاقه آنان و نقش آن در پرورش مهارت‌های ادبی است که نتایج تحلیل‌های آماری نشانگر تأیید فرضیه فوق می باشد. در مطالعه اجمالی

و بررسی تحقیقات قبلی تأثیر در پرورش مهارت‌های مختلف از جمله مهارت‌های ادبی اثبات شده است لذا برای بررسی بیشتر پیشنهاد می شود که این فرضیه در یک نمونه بزرگتر آزمایش گردد.

فرضیه پنجم تحقیق در مورد بررسی تأثیر نحوه تدریس استاد در پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان می باشد که تحلیل‌های آماری اجرا شده در این زمینه بیانگر تأثیر روش تدریس استاد در پرورش مهارت‌های ادبی است پیش بینی روش تدریس استاد و میزان پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان تفاوت معنی دار وجود دارد که در این رابطه می توان به نتایج تحقیقات (کریمی، ۱۳۸۰) (شعبانی، ۱۳۷۳) درباره این موضوع اشاره نموده

فرضیه ششم تحقیق در مورد بررسی تاثیر محتوای دروس ادبیات فارسی در پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان می باشد که تحلیل های آماری اجرا شده در این مورد بیانگر تایید فرضیه فوق می باشد یعنی محتوای کتب ادبیات فارسی دوره دانشگاهی در پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان موثر می باشد که در این باره می توان به نتایج تحقیقات (قاسم پور مقدم ۱۳۸۱) (رهگذر ۱۳۸۱) اشاره نمود.

فرضیه هفتم تحقیق در مورد بررسی وجود رابطه بین میزان مطالعه دروس ادبیات و رشد مهارت های ادبی می باشد که تحلیل های آماری اجرا شده نشانگر تایید فرضیه فوق می باشد یعنی بین میزان مطالعه دروس ادبیات و رشد مهارت های ادبی رابطه معنی داری وجود دارد که در این باره می توان به نتایج تحقیقات (تاکی ۱۳۷۹) اشاره نمود.



پیشنهادات

- پیشنهاد می‌شود اساتید دروس ادبیات فارسی با طی دوره های روشهای فعال تدریس در متنوع کردن روشهای مورد استفاده بکوشند
- پیشنهاد می‌شود محتوای کتب ادبیات دانشگاهی زیر نظر متخصصین و صاحب نظران طوری طراحی و انتخاب گردد که دانشجویان را در پرورش مهارت‌های ادبی توانا سازد
- پیشنهاد می‌شود که مدرسین محترم دروس ادبیات فارسی با ارائه کارهای تحقیقی و مطالعاتی زمینه را برای پرورش مهارت‌های ادبی دانشجویان مهیا نمایند
- پیشنهاد می‌شود که بعضی از فرضیه های تحقیق از جمله فرضیه ۲، ۸ و ۳ به شکل تجربی توسط محققان دیگر و علاقمند مورد بررسی قرار گیرد
- پیشنهاد می‌شود که مدرسان محترم با ارائه کارهای تحقیقی میزان مطالعه و تحقیق دانشجویان را در این زمینه بیشتر نمایند
- پیشنهاد می‌شود تحقیق در یک نمونه بزرگتر به شکل استانی یا قطبی اجرا گردد.
- پیشنهاد می‌شود از مجلات مختلف به ویژه ادبی در آرشیو دانشکده های ادبیات و غیره جهت استفاده دانشجویان برای پرورش مهارت های ادبی آنان استفاده گردد.

محدودیت‌های تحقیق

- نبودن تحقیقات میدانی زیاد در این زمینه.
 - عدم رغبت و بی میلی بعضی از دانشجویان نسبت به پر کردن پرسشنامه و تحویل آن.
- محدودیت زمانی که بعضی مواقع باعث می شود که به منابع کمتری در این زمینه مراجعه گردد.



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع:

۱. آقازاده، محرم - (۱۳۸۰) - راهنمای روش‌های نوین برای آموزش - تهران - انتشارات آریز.
۲. احدیان، محمد - (۱۳۸۰) - مقدمات تکنولوژی آموزشی - تهران - انتشارات صحیفه.
۳. ایرانمنش، زهرا - (۱۳۸۳) - خلاقیت و نوآوری در یادگیری زبان - مجموعه مقالات آموزش زبان فارسی، اراک، انتشارات مهر کتیبه.
۴. تاکی، مسعود (۱۳۷۹) - فارسی عمومی جدید - کتاب ماه (ادبیات و فلسفه) تهران - انتشارات ارشاد.
۵. دلاور، علی (۱۳۸۱) - روش‌های تحقیق در علوم تربیتی - تهران - انتشارات پیام نور.
۶. دلاور، علی (۱۳۸۱) - روش‌های تحقیق در علوم تربیتی - تهران - انتشارات پیام نور.
۷. زاهدی، عبدالمحمد - (۱۳۸۳) - پیام استاندار استان مرکزی - مجموعه مقالات آموزش زبان فارسی، اراک، انتشارات مهر کتیبه.
۸. زندی، عباس (۱۳۸۱) - روش تدریس فارسی - تهران - انتشارات سمت.
۹. سمیعی گیلانی، احمد - (۱۳۸۳) - درس فارسی و معلم نمونه‌ی آن - مجموعه مقالات آموزش زبان فارسی، اراک، انتشارات مهر کتیبه.
۱۰. سیف، علی اکبر (۱۳۷۸) - روان‌شناسی پرورشی - تهران - انتشارات آگاه.
۱۱. شعبانی، حسن (۱۳۸۰) - مهارت‌های آموزشی و پرورشی - تهران - انتشارات سمت.
۱۲. صباغ‌زاده، سیمین؛ اسدپور، رسول (۱۳۸۳) - خلاقیت و نوآوری در یادگیری زبان، مجموعه مقالات آموزش زبان فارسی، اراک، انتشارات مهر کتیبه.
۱۳. علی‌آبادی، خدیجه (۱۳۷۵) - مقدمات تکنولوژی آموزشی - تهران - انتشارات پیام نور.

۱۴. فیاض ، علی (۱۳۸۳) - آموزش املای دوره ابتدائی - مجموعه مقالات آموزش زبان فارسی، اراک، انتشارات مهر کتبه.
۱۵. قاسمی ، ناصر (۱۳۸۳) پیام رئیس سازمان - مجموعه مقالات آموزش زبان فارسی، اراک، انتشارات مهر کتبه.
۱۶. قاسم پور مقدم ، حسین (۱۳۸۰) ادبیات و مهارتهای گفتاری و نوشتاری - تهران - انتشارات مدرسه .
۱۷. قاسم پور مقدم ، حسین (۱۳۸۳) - خلاقیت و نو آوری در آموزش زبان و ادبیات فارسی با رویکرد طراحی آموزشی - مجموعه مقالات آموزش زبان فارسی، اراک، انتشارات مهر کتبه.
۱۸. کریمی ، یوسف (۱۳۸۰) - نقش مطالعه در پرورش انشاء و نامه نگاری - مجموعه مقالات آموزش زبان فارسی، اراک، انتشارات مهر کتبه.
۱۹. مالوانی، ابراهیم ؛ اسکندری ، حسین (۱۳۷۹) - آئین نگارش - رشت - نشر بخشایش.
۲۰. مددلو ، قهرمان (۱۳۸۲) - عوامل مؤثر در ضعف یادگیری زبان انگلیسی - سازمان آموزش و پرورش استان آذربایجانغربی - پژوهشکده تعلیم و تربیت.
۲۱. ویویان شکلتون (۱۳۷۱) ترجمه یوسف کریمی - تفاوت های فردی - تهران - انتشارات فاطمی.

آدرس سایت های اینترنتی

www.irib.ir/amouzes/otmotale_movafag

www.atiban.com